

LEERPLAN DERDE GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

Basisvorming

Arbeidsmarktgerichte finaliteit

Graad: derde graad

Leerjaar: eerste en tweede leerjaar

Leerplannummer: voorlopige versie dd. 20/09/2023

Nummer inspectie:

DISCLAIMER: De eindtermen (alsook de decretale nummers) opgenomen in dit leerplan zijn onder voorbehoud van goedkeuring door het Vlaams Parlement.

Inhoudstafel

Inleiding	3
Visie en leeswijzer	4
Doelgroep en beginsituatie	6
Leerplandoelen	7
Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid	7
Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands	11
Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen	19
Sleutelcompetentie 4: Digitale competenties en mediawijsheid	25
Sleutelcompetentie 5: Sociaal-relatieve competenties	26
Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	27
Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven	31
Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	33
Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	36
Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties	37
Sleutelcompetentie 13: Leercompetenties met inbegrip van innovatief denken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeendenken, informatieverwerking en samenwerken	40
Sleutelcompetentie 15: Ontwikkeling van initiatief, ambitie en ondernemingszin	42
Sleutelcompetentie 16: Cultureel bewustzijn en culturele expressie	44
Minimale materiële vereisten	46
Vakkenkoppeling	51
Bijlage: handelingswerkwoorden	55

Inleiding

Het voorliggende leerplan is een ontwerpversie opdat scholen en leraren zich reeds op volgend schooljaar zouden kunnen voorbereiden en dient daarom voornamelijk als servicedocument gezien te worden in afwachting van het definitieve leerplan, zoals het zal ingediend worden bij de onderwijsinspectie. Houd er dus rekening mee dat er in de loop van het verdere goedkeuringsproces (valideringscommissie, Vlaamse regering, Vlaams parlement) nog (meestal kleine) wijzigingen kunnen optreden in dit leerplan.

De eindtermen, die letterlijk opgenomen werden in dit leerplan, zijn onder voorbehoud van goedkeuring door het Vlaams Parlement. Ook de decretale nummers die opgenomen werden (verwijzing naar de nummering van de eindtermen in het desbetreffende decreet) kunnen dientengevolge nog wijzigen.

De begeleidende teksten in dit leerplan zullen ook nog verder aangevuld worden.

Ontwerp

Visie en leeswijzer

Het vernieuwde curriculum vertrekt van de decretaal verankerde sleutelcompetenties:

1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid
2. Competenties in het Nederlands
3. Competenties in andere talen
4. Digitale competentie en mediawijsheid
5. Sociaal-relatieve competenties
6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie
7. Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven
8. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn
9. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn
10. Competenties inzake duurzaamheid
11. Economische en financiële competenties
12. Juridische competenties
13. Leercompetenties met inbegrip van innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken
14. Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid
15. Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties
16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie.

Het GO! heeft ervoor gekozen om het leerplan basisvorming te ordenen volgens deze sleutelcompetenties en niet volgens vakken om op die manier een flexibele schoolorganisatie te faciliteren. Het is immers aan de school om de leerplandoelen te koppelen aan leraren/vakken/vakkenclusters/projecten. Bij deze koppeling dient de school er wel rekening mee te houden dat de gekoppelde leraar het vereist/voldoende geacht bekwaamheidsbewijs heeft volgens de vakkenkoppeling die in dit leerplan is opgenomen.

De sleutelcompetenties worden in samenhang gelezen. Binnen een sleutelcompetentie en over de sleutelcompetenties heen dienen de leerplandoelen in samenhang te worden gelezen.

Een leerplandoel is in de regel slechts aan één sleutelcompetentie gekoppeld. De sleutelcompetenties 2 (Competenties in het Nederlands), 3 (Competenties in andere talen) en 6 (Competenties in zake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie) werden door de overheid aangeduid als prioritair, maar gedurende het geheel van de leerplicht komen alle sleutelcompetenties aan bod.

Sommige sleutelcompetenties (10, 12, 14) blijven leeg omdat ze in andere sleutelcompetenties aan bod komen.

Hoe zijn de leerplandoelen opgebouwd?

- Kennis is zoveel mogelijk geïntegreerd in de doelzin.
- Een leerplandoel bestaat uit één doelzin met één handelingswerkwoord. Waar nodig is uitzonderlijk gekozen voor meerdere handelingswerkwoorden. Voor de handelingswerkwoorden die wat meer duiding nodig hebben, werd als bijlage bij het leerplan een tabel opgenomen met synoniemen of toelichting.
- Het GO! besliste om, gebaseerd op deze handelingswerkwoorden, ook het beheersingsniveau aan te duiden.
- Bullets bij de doelzin zijn een aanvulling of precisering van elementen die niet noodzakelijk uit de doelzin blijken, maar die wel van belang zijn om de doelzin te realiseren. De bullets bij de

doelzin staan dus altijd in relatie tot de doelzin. Het geheel van de doelzin en de bijhorende bullets geeft aan wat minimaal wordt verwacht.

- Onderliggend aan de leerplandoelen, kunnen ook subdoelen opgenomen zijn. Deze willen het leerplandoel, met het oog op duidelijkheid, opsplitsen in verschillende elementen die elk een bepaald aspect (inhoud en/of vaardigheid) belichten van het leerplandoel. Ook deze subdoelen kunnen bullets bevatten. Leerplandoel, subdoelen en bullets moeten in samenhang en als een geheel gelezen worden.

Bij het formuleren van eindtermen voor de basisvorming is er over gewaakt dat het ambitieniveau hoog ligt voor alle leerlingen. Tegelijkertijd zijn doordachte keuzes gemaakt en prioriteiten gesteld rekening houdend met de eigenheid en profilering van de finaliteiten en bepaalde studierichtingen. Het geheel van de eindtermen basisvorming is haalbaar voor alle leerlingenprofielen binnen een finaliteit. Er is gewaakt over een evenwicht tussen basisvorming en het (beroeps)specifieke deel (specifieke eindtermen en/of beroepskwalificaties). Waar nodig wordt een aantal eindtermen verder uitgediept en geïntegreerd in de (beroeps)specifieke vorming, onder meer in specifieke eindtermen van de specifieke vorming voor de domeinoverschrijdende en de domeingebonden doorstroomfinaliteit en de dubbele finaliteit. Op die manier wordt recht gedaan aan zowel de eigenheid als het ambitieniveau van elke studierichting.

Meer in het bijzonder voor de prioritaire sleutelcompetenties 2 (Competenties in het Nederlands), 3 (Competenties in andere talen) en 6 (Competenties in zake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie) zijn sommige eindtermen van de basisvorming doorstroomfinaliteit doorgeschoven naar de specifieke eindtermen om enerzijds toe te laten dat alle leerlingenprofielen de eindtermen basisvorming kunnen bereiken en om anderzijds het ambitieniveau van studierichtingen maximaal te vrijwaren.¹

¹ Uittreksel uit de Memorie van Toelichting bij het decreet betreffende de onderwijsdoelen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs (datum en bladzijde toe te voegen bij goedkeuring van het decreet)

Doelgroep en beginsituatie

Leerlingen die het eerste leerjaar van de derde graad aanvatten in de arbeidsmarktgerichte finaliteit, hebben door het behalen van de eindtermen basisvorming van de tweede graad de nodige competenties verworven om de overstap naar de derde graad succesvol te kunnen maken en kunnen vanuit dit oogpunt beschouwd worden als een homogene groep.

De kenmerken van de leerlingen in de derde graad verschillen echter qua aanleg en belangstelling op cognitief, psychomotorisch en sociaal-affectief vlak, waardoor ze vanuit dit oogpunt kunnen beschouwd worden als een heterogene groep.

Daarom vinden we het belangrijk om – bij het begin van de graad – de beginsituatie van elke leerling goed in kaart te brengen, om als lerarenteam zicht te krijgen op de kenmerken van de leerlingengroep en een leerlijn uit te werken die nauw aansluit bij de beginsituatie en de mogelijkheden van de leerlingen. Hierbij heeft het lerarenteam de vrijheid en verantwoordelijkheid om leerplandoelen in te plannen in zowel het eerste als tweede jaar van de derde graad volgens de noden, behoeften en mogelijkheden van hun leerlingengroep. Daarnaast heeft het lerarenteam de vrijheid om te bepalen op welke manier de doelen functioneel geclusterd en aangeboden kunnen worden binnen de derde graad.

Aan de ene kant wordt in de derde graad verder gebouwd op de tweede graad. In de derde graad vinden we het daarom belangrijk om – afgestemd op de leerlingengroep - als lerarenteam passende begeleiding met expliciete aandacht voor Gepersonaliseerd Samen Leren² te voorzien. Een leertraject kan gedifferentieerd zijn, maar het einddoel blijft dat samen met alle leerlingen alle leerplandoelen met onderliggende kenniselementen op het einde van de derde graad op een kwaliteitsvolle manier op het vastgelegde beheersingsniveau werden aangeleerd, ingeoeft en geëvalueerd.

² [Visietekst Gepersonaliseerd Samen Leren](#)

Leerplandoelen

Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid

BV3_01.01	01.01
De leerlingen passen technieken voor levensreddend handelen toe in een gesimuleerde leeromgeving. <ul style="list-style-type: none">• technieken en hulpmiddelen bij ongevallen en noodsituaties• AED• symptomen gerelateerd aan ongevallen en noodsituaties	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_01.02	01.02
De leerlingen ontwikkelen gezondheidsvaardigheden in functie van hun fysiek en mentaal welzijn binnen verschillende thema's. ³	
Beheersingsniveau	
evalueren	
BV3_01.02.01	Subdoel 01
De leerlingen beoordelen vanuit verschillende thema's hun eigen fysiek gezondheidsgedrag a.d.h.v. recente wetenschappelijke inzichten. <ul style="list-style-type: none">• gezondheidsrichtlijnen	
BV3_01.02.02	Subdoel 02
De leerlingen beoordelen hun eigen mentaal welbevinden a.d.h.v. recente wetenschappelijke inzichten. <ul style="list-style-type: none">• richtlijnen m.b.t. mentaal welbevinden	
BV3_01.02.03	Subdoel 03
De leerlingen beoordelen eigen en andermans gedrag a.d.h.v. recente wetenschappelijke inzichten. <ul style="list-style-type: none">• principes van gedragsverandering	

³ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

BV3_01.03	01.03
De leerlingen voeren conform de beweegrichtlijnen in verschillende bewegingsomgevingen activiteiten uit in verschillende individuele, interactieve en ritmisch expressieve bewegingsdomeinen. ⁴	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_01.04	
De leerlingen reflecteren over de impact van uitgevoerde fysieke activiteiten op hun gezondheid in functie van een levenslange fysieke actieve levensstijl.	
<ul style="list-style-type: none">• beweegrichtlijnen• fysieke activiteitsgraad• hartfrequentiezones	
Beheersingsniveau	
evalueren	
BV3_01.05	01.04
De leerlingen ontwikkelen kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht, rekening houdend met de evolutie van hun fysieke capaciteiten.	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_01.05.01	Subdoel 01
De leerlingen voeren lichaamskenmerk-specifieke activiteiten uit om kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht te ontwikkelen.	
BV3_01.06	
De leerlingen onderbouwen hun eigen beweegvoorkeuren aan de hand van hun eigen fysieke capaciteiten en de mogelijke evolutie ervan.	

⁴ Rekening houdend met de context (zoals bewegingsomgevingen en bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

Beheersingsniveau	
evalueren	
BV3_01.07	01.05
De leerlingen voeren motorische basisvaardigheden uit, rekening houdend met ergonomische principes en de evolutie van hun fysieke capaciteiten. <ul style="list-style-type: none">• technieken van bewegingsleer• ergonomie	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_01.08	01.06
De leerlingen passen tactieken en principes toe met respect voor de afgesproken regels en rollen in sport en spel. ⁵	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_01.08.01	Subdoel 01
De leerlingen hanteren in meerdere rollen regels van verschillende spelvormen, individuele sporten, interactieve sporten en ritmisch-expressieve sporten.	
BV3_01.08.02	Subdoel 02
De leerlingen hanteren in meerdere rollen spel- en sporttactieken, strategieën en principes binnen verschillende spelvormen, individuele sporten en interactieve sporten.	
BV3_01.08.03	Subdoel 03
De leerlingen hanteren in meerdere rollen principes van ritmiek binnen ritmisch-expressieve bewegingsactiviteiten.	
BV3_01.09	01.07

⁵ Rekening houdend met de context (zoals de bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

De leerlingen hanteren in verschillende rollen in sport en spel strategieën om verantwoord en veilig gedrag te bevorderen.⁶

- veilige beweegomgeving

Beheersingsniveau

toepassen

⁶ Rekening houdend met de context (zoals de bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands

BV3_02.01	02.08
De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen. ⁷	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_02.02	02.09
De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.	
<i>Tekstkenmerken voor receptie</i> <i>Minimumvereisten voor productie</i>	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_02.03	02.01

⁷ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.

Tekstkenmerken voor receptie

Tekstsoorten	<ul style="list-style-type: none"> • variatie aan tekstsoorten
Structuur en samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • herkenbare structuur • herkenbare samenhang • duidelijke verbanden
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> • concrete tot vrij algemene inhoud • gemiddelde informatiedichtheid
Taal	<ul style="list-style-type: none"> • Standaardnederlands, soms andere taalvariëteiten • frequente en minder frequente woorden • eenvoudig figuurlijk taalgebruik • normaal spreektempo (bijkomend voor mondelinge receptie)

Beheersingsniveau

analyseren

BV3_02.03.01

Subdoel 01

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht beluisteren van teksten.

BV3_02.03.02

Subdoel 02

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen van teksten.

BV3_02.04

02.02

De leerlingen beoordelen doelgericht informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid bij het lezen en luisteren.

- waardeoordelen van de schrijver of spreker

Beheersingsniveau

evalueren

BV3_02.04.01

Subdoel 01

De leerlingen beoordelen doelgericht informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid bij het lezen.

BV3_02.04.02

Subdoel 02

De leerlingen beoordelen doelgericht informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid bij het luisteren.

BV3_02.05

02.03

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten.

Tekstkenmerken voor receptie

Beheersingsniveau

evalueren

BV3_02.05.01

Subdoel 01

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het beluisteren van teksten.

BV3_02.05.02

Subdoel 02

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen van teksten.

BV3_02.06

02.04

De leerlingen nemen notities bij het lezen en beluisteren van teksten.

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten van de geproduceerde tekst

- inhoud en vorm afgestemd op het doel en op de doelgroep
- ook notities voor niet-onmiddellijk gebruik

Beheersingsniveau

creëren

BV3_02.06.01

Subdoel 01

De leerlingen nemen notities bij het beluisteren van teksten.

BV3_02.06.02
Subdoel 02

De leerlingen nemen notities bij het lezen van teksten.

BV3_02.07

02.05

Ontwerp

De leerlingen spreken en schrijven doelgericht.

Minimumvereisten voor productie

Tekstsoorten	<ul style="list-style-type: none"> • variatie aan tekstsoorten 	
Structuur en samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • herkenbare tekstopbouw • gepaste en herkenbare tekststructuur • herkenbare tekstverbanden • gepaste lay-out (bijkomend voor schriftelijke productie) 	
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> • concrete inhoud • gemiddelde informatiedichtheid 	
Taal	<ul style="list-style-type: none"> • frequente tot minder frequente woorden • langere en samengestelde zinnen • gepast register • woordkeuze • zinsbouw • helderheid • adequaatheid • correctheid • vlotheid 	
	bijkomend voor mondelinge productie	bijkomend voor schriftelijke productie
	<ul style="list-style-type: none"> • varianten van het Nederlands waaronder het Standaardnederlands met aandacht voor: <ul style="list-style-type: none"> - uitspraak - intonatie - gepaste lichaamstaal 	<ul style="list-style-type: none"> • Standaardnederlands met aandacht voor: <ul style="list-style-type: none"> - spelling - interpunctie
Ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> • met behulp van ondersteunende middelen 	

Beheersingsniveau

creëren

BV3_02.07.01

Subdoel 01

De leerlingen spreken doelgericht.

BV3_02.07.02

Subdoel 02

De leerlingen schrijven doelgericht.

BV3_02.08

02.06

De leerlingen drukken zich creatief uit met taal.⁸

Beheersingsniveau

creëren

BV3_02.09

02.07

De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor productie

Beheersingsniveau

creëren

BV3_02.09.01

Subdoel 01

De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge interactie.

BV3_02.09.02

Subdoel 02

De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke interactie.

BV3_02.10

De leerlingen debatteren over maatschappelijke, sociale of ethische stellingen.

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor productie

Beheersingsniveau

⁸ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

creëren	
BV3_02.10.01	Subdoel 01
De leerlingen bevragen en weerleggen argumenten.	
BV3_02.10.02	Subdoel 02
De leerlingen herformuleren argumenten.	

BV3_02.11	02.10
De leerlingen passen inzicht in het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.	
<ul style="list-style-type: none">• gevoelswaarde van woorden• beeldspraak• vormen van humor• spelling van in te zetten woorden	
Beheersingsniveau	
toepassen	

BV3_02.12	02.11
De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.	
<ul style="list-style-type: none">• talige elementen om tekstverbanden uit te drukken• elementen van argumentatie: argument, tegenargument, conclusie	
Beheersingsniveau	
toepassen	

BV3_02.13	02.12
De leerlingen illustreren de relatie tussen taal en identiteitsvorming.	
Beheersingsniveau	

begrijpen

BV3_02.14

02.13

De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.⁹

Beheersingsniveau

creëren

BV3_02.15

02.14

De leerlingen gaan in mondelinge interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld.

Beheersingsniveau

evalueren

⁹ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen

Richtsnoer ERK A1+

BV3_03.01		03.01
De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.		
<i>Teksten in het Engels of in het Frans</i>		
<i>Tekstkenmerken voor receptie</i>		
Tekstsoorten	<ul style="list-style-type: none"> • variatie aan tekstsoorten 	
Lengte	<ul style="list-style-type: none"> • beperkte lengte 	
structuur en samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • zeer eenvoudige, herkenbare structuur • grote samenhang 	
	Bijkomend voor schriftelijke receptie	
	<ul style="list-style-type: none"> • duidelijke lay-out 	
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> • concrete of specifieke inhoud • lage informatiedichtheid 	
Taal	<ul style="list-style-type: none"> • hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een brede waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein • eenvoudige zinsbouw 	
	Bijkomend voor mondelinge receptie	
	<ul style="list-style-type: none"> • weinig achtergrondruis • normaal spreektempo met pauzes • ondersteunende, maar natuurlijke intonatie • heldere uitspraak • duidelijke articulatie • met visuele ondersteuning • met ondersteuning van non-verbaal gedrag 	
Beheersingsniveau		
analyseren		
BV3_03.01.01		Subdoel 01
De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen van teksten.		

BV3_03.01.02	Subdoel 02
De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht beluisteren van teksten.	

BV3_03.02	03.02
De leerlingen selecteren relevantie informatie bij het lezen en beluisteren van teksten.	
<i>Teksten in het Engels of in het Frans</i> <i>Tekstkenmerken voor receptie</i>	
Beheersingsniveau	
analyseren	
BV3_03.02.01	Subdoel 01
De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen van teksten.	
BV3_03.02.02	Subdoel 02
De leerlingen selecteren relevante informatie bij het beluisteren van teksten	

BV3_03.03		03.03
De leerlingen spreken en schrijven doelgericht met behulp van aangereikte zinnen, sleutelwoorden of een voorbeeld.		
<i>In het Engels of in het Frans</i> <i>Minimumvereisten voor productie</i>		
Tekstsoorten	<ul style="list-style-type: none"> • variatie aan tekstsoorten 	
Lengte	<ul style="list-style-type: none"> • beperkte lengte 	
Structuur en samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • redelijk herkenbare samenhang 	
	Bijkomend voor mondelinge productie	Bijkomend voor schriftelijke productie
	<ul style="list-style-type: none"> • met behulp van ondersteunende middelen 	<ul style="list-style-type: none"> • korte woorden en frasen uit het aangeleerde lexicale repertoire zijn

		correct overgeschreven
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> concrete inhoud 	
Taal		
	Bijkomend voor mondelinge productie	Bijkomend voor schriftelijke productie
	<ul style="list-style-type: none"> beheersing van bepaalde eenvoudige grammaticale constructies, ondanks het stelselmatig maken van elementaire fouten; begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang hoogfrequente signaalwoorden: chronologisch verloop, opsomming, oorzaak, tegenstelling beperkte lengte gepaste lichaamstaal uitspraak is over het algemeen voldoende helder om te worden verstaan ondanks een duidelijk accent, maar gesprekspartners zullen regelmatig om herhaling moeten vragen vrij vlot gebruik van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen, ondanks duidelijke aarzelingen en valse starts 	<ul style="list-style-type: none"> beheersing van hoofdzakelijk transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen om te voldoen aan de meest elementaire communicatiebehoefte binnen een zeer beperkte waaier aan relevante thema's uit het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein beperkte beheersing van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen uit een aangeleerd repertoire gebruik van hoogfrequente signaalwoorden: chronologisch verloop, opsomming korte woorden en frasen uit het aangeleerde lexicaal repertoire zijn correct overgeschreven gepast register
Ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> met behulp van ondersteunende middelen 	
Beheersingsniveau		
creëren		

BV3_03.03.01		Subdoel 01
De leerlingen spreken doelgericht met behulp van aangereikte zinnen, sleutelwoorden of een voorbeeld.		
BV3_03.03.02		Subdoel 02
De leerlingen schrijven doelgericht met behulp van aangereikte zinnen, sleutelwoorden of een voorbeeld.		
BV3_03.04		03.04
De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.		
<i>In het Engels of in het Frans</i> <i>Tekstkenmerken voor receptie</i> <i>Minimumvereisten voor productie</i>		
Taal	Bijkomend voor schriftelijke productie	
	<ul style="list-style-type: none"> • gepaste beleefdheidsconventies bij de meest elementaire alledaagse taalhandelingen 	
	Bijkomend voor mondelinge productie	
	<ul style="list-style-type: none"> • de communicatie is afhankelijk van herhaling, herformulering en herstel; met ondersteuning om het gesprek gaande te houden 	
Beheersingsniveau		
creëren		
BV3_03.04.01		Subdoel 01
De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge interactie.		
BV3_03.04.02		Subdoel 02
De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke interactie.		

BV3_03.05	03.05
De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen. ¹⁰	
<i>In het Engels of in het Frans</i>	
Beheersingsniveau	
toepassen	

BV3_03.06	03.06
De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatie handelingen.	
<i>In het Engels of in het Frans</i> <i>Tekstkenmerken voor receptie</i> <i>Minimumvereisten voor productie</i>	
Beheersingsniveau	
toepassen	

BV3_03.07	03.07
De leerlingen zetten aspecten van het taalsysteem in ter ondersteuning van hun communicatie handelingen.	
Onderstaande kenniselementen gelden voor het Frans of het Engels, afhankelijk van de keuze van het schoolbestuur of de scholengroep om Frans of Engels aan te bieden. Waar gespecificeerd dat ze enkel voor het Frans gelden, door de aanduiding [F], zijn ze enkel van toepassing indien het schoolbestuur of de scholengroep voor het Frans kiest.	
<ul style="list-style-type: none">• voornaamwoorden: pronom tonique [F]• frequente rangtelwoorden• werkwoorden: imperatief• frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden• frequente bijwoorden• bouw van eenvoudige samengestelde zinnen: nevenschikking, onderschikking• bevelende, uitroepende zinnen	
Beheersingsniveau	

¹⁰ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

toepassen

BV3_03.08

03.08

De leerlingen illustreren bij het lezen en beluisteren van teksten kenmerkende aspecten van maatschappijen en culturen waarin de doeltaal wordt gesproken.

Teksten in het Engels of in het Frans

Beheersingsniveau

toepassen

BV3_03.09

03.09

De leerlingen drukken de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten uit.¹¹

Teksten in het Engels of in het Frans

Beheersingsniveau

creëren

¹¹ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Sleutelcompetentie 4: Digitale competenties en mediawijsheid

BV3_04.01	04.01
De leerlingen gebruiken courante functionaliteiten van vergelijkbare toepassingen om digitale inhoud te creëren. ¹²	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_04.02	04.02
De leerlingen respecteren ethische, sociale en legale regels bij het gebruiken van digitale technologie. ¹³	
Beheersingsniveau	
toepassen	

¹² Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

¹³ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Sleutelcompetentie 5: Sociaal-relatieve competenties

BV3_05.01	05.01
De leerlingen gaan respectvol en constructief met anderen in interactie rekening houdend met elkaars grenzen. ¹⁴	
Beheersingsniveau	
analyseren	
BV3_05.01.01	Subdoel 01
De leerlingen dragen in groepsactiviteiten actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat. <ul style="list-style-type: none">• principes van verbindende communicatie• principes van groepsdynamiek	
BV3_05.01.02	Subdoel 02
De leerlingen brengen grensoverschrijdend gedrag in verband met machtsmisbruik en pest-en uitsluitingsgedrag. <ul style="list-style-type: none">• sociaal welbevinden	

¹⁴ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

Wiskunde

BV3_06.01	06.01
De leerlingen voeren met functioneel gebruik van ICT eenvoudige berekeningen uit met gehele getallen, decimale getallen, breuken, procenten en verhoudingen in betekenisvolle contexten. ¹⁵	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_06.02	06.02
De leerlingen ronden zinvol af en schatten resultaten van bewerkingen in betekenisvolle contexten. ¹⁶	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_06.03	06.03
De leerlingen interpreteren grafieken, tabellen, diagrammen en (woord)formules in betekenisvolle contexten. <ul style="list-style-type: none">• samenhang tussen voorstellingswijzen• lineaire en niet-lineaire groei• relatieve en absolute frequenties• misleidingen	
Beheersingsniveau	
analyseren	
BV3_06.04	06.04
De leerlingen benoemen het verschil tussen samenhang en causaliteit in betekenisvolle contexten. ¹⁷	

¹⁵ Rekening houdend met betekenisvolle contexten van de derde graad.

¹⁶ Rekening houdend met bewerkingen en betekenisvolle contexten van de derde graad.

¹⁷ Rekening houdend met betekenisvolle contexten van de derde graad.

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_06.05

06.05

De leerlingen interpreteren kansen in betekenisvolle contexten.

Beheersingsniveau

analyseren

BV3_06.06

06.06

De leerlingen lossen vanuit betekenisvolle contexten problemen op door wiskundige concepten en vaardigheden in te zetten.¹⁸

Beheersingsniveau

creëren

Wetenschappen

BV3_06.07

06.07

De leerlingen illustreren de invloed van gezondheidsgedrag en leefmilieu op de ontwikkeling van embryo en foetus.

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_06.08

06.08

De leerlingen lichten de beheersing van de vruchtbaarheid bij de mens toe.

¹⁸ Rekening houdend met wiskundige concepten en vaardigheden en met betekenisvolle contexten van de derde graad.

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_06.09

06.09

De leerlingen illustreren het overerven van kenmerken bij organismen.

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_06.10

06.10

De leerlingen geven voorbeelden van natuurlijke selectie als mogelijke oorzaak voor biologische evolutie.

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_06.11

06.11

De leerlingen verklaren fenomenen of toepassingen uit het dagelijkse leven aan de hand van snelheid, kracht, hefboom, druk, zichtbaar licht, straling of elektriciteit.¹⁹

Beheersingsniveau

begrijpen

STEM

BV3_06.12

06.12

De leerlingen ontwerpen een oplossing voor een probleem door wetenschappen, technologie of wiskunde geïntegreerd aan te wenden.²⁰

Beheersingsniveau

¹⁹ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

²⁰ Rekening houdend met concepten van de tweede graad en de context waarin dit minimumdoel aan bod komt.

creëren

06.12.01 Subdoel

De leerlingen ontwerpen een oplossing voor een probleem door wetenschappen, technologie of wiskunde geïntegreerd aan te wenden en via volgende deelaspecten van de ontwerpcyclus: probleem/behoefte-onderzoek, ontwerp, realisatie, test/ingebruikname en evaluatie van de oplossing.

Ontwerp

Slutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

BV3_07.01	07.01
De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.	
Beheersingsniveau	
evalueren	
BV3_07.01.01	Subdoel 01
De leerlingen lichten sociale uitdagingen voor een democratische rechtsstaat toe. <ul style="list-style-type: none">• sociale ongelijkheid• welvaartsstaat	
BV3_07.01.02	Subdoel 02
De leerlingen vergelijken politieke partijen en ideologische stromingen. <ul style="list-style-type: none">• politieke partij• ideologische stromingen• breuklijnen	
BV3_07.01.03	Subdoel 03
De leerlingen lichten aan de hand van voorbeelden de invloed van Europees burgerschap op verschillende maatschappelijke domeinen toe. <ul style="list-style-type: none">• structuur en bevoegdheden van Europa	
BV3_07.01.04	Subdoel 04
De leerlingen lichten toe hoe individuen en groepen kunnen participeren aan en druk uitoefenen op politieke besluitvorming. <ul style="list-style-type: none">• inspraakkanalen en actievormen: principes van verkiezingen, supranationale en intergouvernementele organisaties• eigen rol en verantwoordelijkheid	
BV3_07.02	07.02
De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit. ²¹ <ul style="list-style-type: none">• meerderheid, minderheid	

²¹ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

- sociale cohesie, solidariteit, wij-zij-denken, sociale polarisatie

Beheersingsniveau

evalueren

BV3_07.03

07.03

De leerlingen lichten toe hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven.²²

- eigenschappen van verschillende vormen van samenleven: inclusie en exclusie
- tolerantie en de grenzen ervan
- kenmerken van mechanismen achter onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme in historische en actuele voorbeelden

Beheersingsniveau

evalueren

BV3_07.04

07.04

De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.²³

- compromis, consensus, win-win-oplossing
- belangen van de betrokkenen
- framing-effect
- strategieën: democratisch onderhandelen over conflicterende standpunten, meerdere perspectieven innemen

Beheersingsniveau

toepassen

²² Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

²³ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

BV3_08.01	08.01
De leerlingen situeren historische fenomenen in tijd en ruimte op een gegeven tijdlijn met de courante historische periodes en op een kaart.	
Beheersingsniveau	
begrijpen	
BV3_08.01.01	Subdoel 01
De leerlingen verwerven inzicht in structuurbegrippen van tijd en ruimte. <ul style="list-style-type: none">• oorzaak, gevolg, continuïteit en verandering, evolutie en revolutie• lokaal, regionaal, nationaal, mondiaal	
BV3_08.01.02	Subdoel 02
De leerlingen illustreren kenmerken van de bestudeerde periodes. <ul style="list-style-type: none">• afwisseling tussen de zeven periodes van het courante westerse referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, met ruim aandacht voor de hedendaagse tijd	
BV3_08.01.03	Subdoel 03
De leerlingen lichten de impact van de scharnierpunten tussen de bestudeerde periodes toe.	
BV3_08.02	08.02
De leerlingen vergelijken bronnen over historische fenomenen met aandacht voor betrouwbaarheid.	
Beheersingsniveau	
analyseren	
BV3_08.02.01	Subdoel 01
De leerlingen analyseren de aangereikte context van bronnen over eenzelfde historisch fenomeen met aandacht voor betrouwbaarheid. context van de bron: <ul style="list-style-type: none">• wie: standplaatsgebondenheid van maker en doelpubliek• wanneer en waar: tijd- en ruimteverschil tussen het moment van het maken van de bron en de feiten	

- hoe: tot stand komen van de bron
- waarom: de functie en het beoogd effect van de bron

BV3_08.02.02

Subdoel 02

De leerlingen bevragen de inhoud van aangereikte bronnen over eenzelfde historisch fenomeen.

- stereotypering
- wij-zij-denken
- argumentatie
- vooroordeel
- anachronisme
- bewerking van de bron

BV3_08.02.03

Subdoel 03

De leerlingen vergelijken de inhoud en context van aangereikte bronnen over eenzelfde historisch fenomeen.

BV3_08.03

08.03

De leerlingen lichten betekenissen toe van historische fenomenen uit westerse en niet-westerse samenlevingen.

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_08.03.01

Subdoel 01

De leerlingen lichten betekenissen toe van historische fenomenen.

- context
- multiperspectiviteit
- (on)bedoeld handelen
- verbanden
- betekenis voor een grote groep mensen
- impact en gevolgen voor latere periodes

BV3_08.03.02

Subdoel 02

De leerlingen lichten kenmerken toe van interculturele contacten tussen westerse en niet-westerse samenlevingen.

BV3_08.04

08.04

De leerlingen lichten mythevorming van een historisch fenomeen toe.

- onderscheid geschiedenis - verleden
- redenen voor mythevorming

Beheersingsniveau

begrijpen

Ontwerp

Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

BV3_09.01	09.01
De leerlingen illustreren acties die een duurzaam ruimtegebruik mogelijk maken.	
Beheersingsniveau	
begrijpen	
BV3_09.02	09.02
De leerlingen beschrijven oorzaken, spreiding en gevolgen van natuurfenomenen.	
Beheersingsniveau	
begrijpen	
BV3_09.03	09.03
De leerlingen beschrijven gevolgen van de bewegingen van de Aarde. <ul style="list-style-type: none">• dag en nacht, tijdsbepaling, seizoenen	
Beheersingsniveau	
begrijpen	
BV3_09.04	09.04
De leerlingen zetten geografische hulpbronnen met inbegrip van GIS-viewers functioneel in. ²⁴	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_09.05	09.05

²⁴ Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

De leerlingen situeren absoluut en relatief personen, plaatsen, patronen en processen op relevante ruimtelijke schaalniveaus.²⁵

Beheersingsniveau

toepassen

Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties

BV3_11.01

11.01

De leerlingen beargumenteren binnen een persoonlijk of gezinsbudget keuzes bij aankopen rekening houdend met de totale kostprijs en de financieringskost.

- belang van financiële engagementen op korte en lange termijn
- eenmalige en terugkerende kosten
- consumentenkrediet
- duurzame consumptie
- instantie voor hulp en advies: OCMW

Beheersingsniveau

evalueren

BV3_11.02

11.02

De leerlingen vergelijken sparen en beleggingsvormen op het vlak van risico en rendement.

- inflatie
- beleggersprofiel

Beheersingsniveau

analyseren

BV3_11.03

11.03

²⁵ Rekening houdend met personen, plaatsen, patronen en processen die in de derde graad aan bod komen.

De leerlingen lichten gevolgen van het werken met een arbeidsovereenkomst en de toegang tot de arbeidsmarkt toe.

- loonbrief
- gevolgen op het vlak van sociale zekerheid, veiligheid en welzijn
- verschillen tussen het werken met een arbeidsovereenkomst versus zonder
- stappen als schoolverlater

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_11.04

11.04

De leerlingen lichten verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid bij een schadegeval toe.

- wettelijk verplichte verzekeringen, contractueel verplichte verzekeringen, facultatieve verzekeringen
- franchise

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_11.05

11.05

De leerlingen lichten toe hoe de overheid via inkomsten en uitgaven een impact heeft op de samenleving en de ongelijkheid tracht te beperken.

- progressiviteit van de personenbelasting
- herverdelingsmechanisme

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_11.06

De leerlingen lichten juridische en financieel-economische gevolgen van meerderjarigheid toe.

- handelingsbekwaam
- strafrechtelijke aansprakelijkheid
- bankverrichtingen

Beheersingsniveau

begrijpen

BV3_11.07

De leerlingen vullen een belastingaangifte in op basis van een vereenvoudigde aangifte.

- inkomstenjaar, aanslagjaar
- soorten inkomsten
- belastingverminderingen
- aanslagbiljet

Beheersingsniveau

toepassen

Sleutelcompetentie 13: Leercompetenties met inbegrip van innovatief denken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken

BV3_13.01	13.01
De leerlingen reflecteren cyclisch, vakspecifiek en vakoverschrijdend over het eigen leerproces en sturen het op basis daarvan doelgericht bij.	
Beheersingsniveau	
evalueren	
BV3_13.02	13.02
De leerlingen zetten (meta)cognitieve leer- en regulatiestrategieën in om zich leerinhouden eigen te maken. ²⁶	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_13.03	13.03
De leerlingen gebruiken school- en vaktaal. ²⁷	
Beheersingsniveau	
toepassen	
BV3_13.04	13.04
De leerlingen zoeken doelgericht informatie in diverse bronnen en verwerken die op een kritische en systematische manier. ²⁸	
Beheersingsniveau	

²⁶ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

²⁷ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

²⁸ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

analyseren	
BV3_13.04.01	Subdoel 01
De leerlingen bepalen zelfstandig een geschikte zoekstrategie.	
BV3_13.04.02	Subdoel 02
De leerlingen beoordelen op kritische wijze digitale en niet-digitale bronnen op bruikbaarheid op basis van aangereikte criteria.	
BV3_13.04.03	Subdoel 03
De leerlingen verwerken zelfstandig de informatie uit de bronnen i.f.v. een vooropgesteld doel.	

Sleutelcompetentie 15: Ontwikkeling van initiatief, ambitie en ondernemingszin

BV3_15.01	15.01
De leerlingen doorlopen bewust hun studie- of beroepskeuzeprocessen. ²⁹	
Beheersingsniveau	
creëren	
BV3_15.01.01	Subdoel 01
De leerlingen onderzoeken het studie – en loopbaanaanbod.	
BV3_15.01.02	Subdoel 02
De leerlingen kiezen één of meerdere studie – en/of beroepskeuzes.	
BV3_15.01.03	Subdoel 03
De leerlingen beargumenteren de gekozen studie – en/of beroepskeuzes.	
BV3_15.02	15.02
De leerlingen genereren creatieve ideeën om een probleem op te lossen en bespreken de uitvoerbaarheid ervan aan de hand van criteria. ³⁰	
Beheersingsniveau	
creëren	
BV3_15.02.01	Subdoel 01
De leerlingen gebruiken verschillende technieken om ideeën te genereren.	
BV3_15.02.02	Subdoel 02

²⁹ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

³⁰ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

De leerlingen beoordelen de uitvoerbaarheid.

Ontwerp

Sleutelcompetentie 16: Cultureel bewustzijn en culturele expressie

BV3_16.01

De leerlingen beschrijven de relatie tussen (uitingen van) kunst en cultuur.

- begrippen kunst en cultuur
- kunst als (exemplarische) uiting van cultuur
- wisselwerking tussen kunst en cultuur: context, inhoud en functie

Beheersingsniveau

evalueren

BV3_16.02

16.03

De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.³¹

- vorm- en inhoudskenmerken van kunst- en cultuuruitingen
- samenhang van vormgeving en inhoud
- onderwerp, inhoud en bedoeling van kunst- en cultuuruitingen

Beheersingsniveau

analyseren

BV3_16.03

16.01

De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen.³²

- kunst- en cultuuruitingen binnen socioculturele groepen en hun identiteitsvorming (jongerencultuur, 'hoge' kunst/cultuur vs. 'lage' kunst/cultuur, sub- en alternatieve cultuur...)
- impact van maatschappelijke/sociale functie van kunst- en cultuuruitingen op vorm en inhoud
- kunst- en cultuuruitingen in westerse en niet-westerse context(en)
- wisselwerking tussen kunst- en cultuuruitingen in westerse en niet-westerse context(en)

Beheersingsniveau

analyseren

BV3_16.04

16.02

³¹ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

³² Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

De leerlingen reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.³³

- interactie tussen eigen waarnemingen, gedachten, gevoelens en gedragingen

Beheersingsniveau

evalueren

BV3_16.05

16.04

De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding.³⁴

- elementaire expressiemogelijkheden van de gekozen discipline(s)
- elementaire bouwstenen, technieken en materialen van de gekozen kunstuiting(en)

Beheersingsniveau

creëren

³³ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

³⁴ Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Minimale materiële vereisten

Om de leerplandoelen op een kwaliteitsvolle manier te kunnen realiseren, hebben lerarenteams nood aan ondersteunend pedagogisch didactisch materiaal. De minimale materiële vereisten voor het realiseren van de leerplandoelen, sommen we hieronder per sleutelcompetentie op. In de GO! Navigator³⁵ worden deze minimale materiële vereisten verder geconcretiseerd.

Om de leerplandoelen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen. Deze dienen te beantwoorden aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu. De school wordt daarbij geadviseerd om de grootte van de klasgroepen af te stemmen op de beschikbare ruimte en infrastructuur.

Inzake veiligheid is de volgende wetgeving van toepassing:

- Codex;
- ARAB;
- AREI;
- Vlarem.

Deze wetgeving bevat de technische voorschriften die in acht moeten genomen worden met betrekking tot:

- de uitrusting en inrichting van lokalen;
- de aankoop en het gebruik van toestellen, materialen en gereedschappen.

Zij schrijven voor dat:

- duidelijke Nederlandstalige handleidingen en een technisch dossier aanwezig moeten zijn;
- alle gebruikers de werkinstructies en onderhoudsvoorschriften dienen te kennen en correct kunnen toepassen;
- de collectieve veiligheidsvoorschriften nooit mogen gemanipuleerd worden;
- de persoonlijke beschermingsmiddelen aanwezig moeten zijn en gedragen worden, daar waar de wetgeving het vereist.

³⁵ [GO! Navigator](#)

Generieke materiële vereisten

De school garandeert de aanwezigheid van onderstaande zaken:

- Internetvoorziening in alle (vak)lokalen en andere noodzakelijke ruimtes (bv. sporthal)
- Voldoende beschikbare laptops/pc's/tablets met toegang tot digitale media voorzien van volgende software: tekstverwerking, presentatiesoftware en rekenblad
- Uit te lenen digitale randapparatuur (zoals luidsprekers, DVD-speler, multimediaprojector, projectiescherm, beamer, opnameapparatuur, digitale camera, ...)
- Minstens één, en in de mate van het mogelijke meerdere loka(a)l(en)/ruimtes dat/die voldoende verduisterd kan/kunnen worden in functie van kwaliteitsvolle projectie
- Toegang tot een printer/scanner/kopieermachine
- Bij voorkeur, en in de mate van het mogelijke, gemakkelijk verplaatsbaar en herschikbaar meubilair
- Gescheiden afvalcontainers voor een correct afvalbeheer en een correct sortering van afvalresten
- Voldoende en ecologisch verantwoord reinigingsmateriaal
- Voldoende opslagruimte/opbergkasten voor specifieke, didactische materialen

SC1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

Toegang tot:

- Een (overdekte) kwaliteitsvolle, goed onderhouden sportlocatie/infrastructuur met voldoende grote afmetingen die voldoen aan de noden van de sportcontext die de school wenst in te richten en met de nodige aandacht voor verluchting, verwarming en hygiëne
- EHBO-materiaal
- In de binnenruimte wordt er voldoende plaats voorzien om toestellen weg te bergen
- Voldoende grote, afzonderlijke kleedruimtes voor jongens en meisjes met de mogelijkheid om zich te verfrissen
- Vast materiaal (zoals sportramen en/of wandrek, rekstokken en/of balken en/of trapezoiden, doelen zoals basketbaldoelen (binnen en/of buiten), ...)
- Voldoende los materiaal (zoals plinten, bok, springplank, valmatten (landingsmatten), lange mat, kleine antislipmat, Zweedse bank, hoogspringstaanders, doelen (bv. minivoetbaldoelen, volleybalinstallatie, badminton- of tennisinstallatie, ...), opbergmateriaal (ballenwagen, ...), ...)
- Voldoende klein materiaal (zoals verschillende soorten ballen voor de verschillende balsporten, foamballen, medecinballen, tennisballen, badmintonracket + shuttle of tennismateriaal, toversnoeren (elastische springlijn), springtouwen, verkeerskegels en/of markeringsschaaltjes, partijvestjes, ...)
- Ander klein materiaal: meetlint en chronometer

SC2: Competenties in het Nederlands

- Een aantal referentiewerken (digitale) woordenboeken
- (Digitale) woordenlijsten
- Toegang tot een bibliotheekcollectie, eventueel extern, met een variatie aan boeken en een verscheidenheid aan tekstsoorten: (al dan niet digitale) boeken, tijdschriften, comics, spelletjes, liedjes, dvd's, ...

SC3: Competenties in andere talen

- Een aantal referentiewerken (digitale) woordenboeken
- (Digitale) woordenlijsten
- Toegang tot een bibliotheekcollectie, eventueel extern, met een variatie aan boeken en een verscheidenheid aan tekstsoorten: (al dan niet digitale) boeken, tijdschriften, comics, spelletjes, liedjes, dvd's, ...

SC4: Digitale competentie en mediawijsheid

Voor het realiseren van deze leerplandoelen zijn enkel de generieke minimale materiële vereisten van toepassing.

SC5: Sociaal-relatieve competenties

Voor het realiseren van deze leerplandoelen zijn enkel de generieke minimale materiële vereisten van toepassing.

SC6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

Wiskunde

- Voldoende laptops met wiskundesoftware, i.h.b. meetkundesoftware en statistische software

Wetenschappen en STEM

- Een gevarieerd aanbod van technische hulpmiddelen en constructiematerialen in functie van de realisatie van ontwerpen.
- De leerplandoelen wetenschappen zijn van die aard dat, indien de school niet beschikt over een wetenschapslokaal, deze ook in richtingspecifieke ruimtes gerealiseerd kunnen worden. Er kan dan gewerkt worden met dagdagelijkse stoffen en huishoudelijke toestellen.

SC7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

Voor het realiseren van deze leerplandoelen zijn enkel de generieke minimale materiële vereisten van toepassing.

SC8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

- Een historische atlas (analoog of digitaal)
- Een tijdlijn (analoog of digitaal) die de periodes van het westers referentiekader weergeeft

SC9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

- Een lokaal met analoge topografische wegen-, land- en wereldkaarten (eigen regio, België, Europa, de wereld, ...) op verschillende schalen
- Een analoge bodemkaart van de eigen regio
- Voorbeelden van andere analoge en/of digitale kaarttypes
- Voldoende schoolatlassen en kompassen
- Voldoende laptops/tablets met courante geografische software waaronder Google Earth, Mappy, Geopunt, routeplanners openbaar vervoer, Google Maps, buienradar, Indexmundi, Gapminder
- Gesteentecollectie en beperkt aantal (gids)fossielen

- Meettoestellen voor weerwaarnemingen
- Een globe

Het terrein is het labo van de aardrijkskunde en daarom dient de leraar de mogelijkheid te hebben om minimaal 1 extra-murosactiviteit/graad te organiseren in functie van de leerplanrealisatie.

SC 11: Economische en financiële competenties

Voor het realiseren van deze leerplandoelen zijn enkel de generieke minimale materiële vereisten van toepassing.

SC 13: Leercompetenties met inbegrip van onderzoekcompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken

Voor het realiseren van deze leerplandoelen, zijn enkel de generieke minimale materiële vereisten van toepassing.

SC 15: Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

Voor het realiseren van deze leerplandoelen, zijn enkel de generieke minimale materiële vereisten van toepassing.

SC 16: Cultureel bewustzijn en culturele expressie³⁶

Een lokaal met voldoende ruimte om de gekozen disciplines (zoals beeld, audiovisuele media, dans, muziek, drama) uit te voeren en is akoestisch

- Voor projecten/lesonderwerpen uit het domein beeld of projecten/lesonderwerpen met een deelcomponent beeld dienen ter beschikking te zijn
 - Het voor het project of lesonderwerp nodige discipline-eigen analogoog of digitaal materiaal voor 2D/3D beeldend werken (zoals dragers: papier, canvas, tekentablet, ...)
 - Overzetters: potloden, penselen, stiften, ...
 - Materie: verf, klei, ...
 - Hulpmiddelen: schaar, lijm, liniaal, ...
 - Technologische hulpmiddelen (zoals hardware, software en nodige randapparatuur) voor het ontwerpen, ontwikkelen, bewerken, monteren en presenteren van beeld
 - Grote werktafels (vrijstaand) en/of individuele tekentafels
- Voor projecten/lesonderwerpen uit het domein audiovisuele media of projecten/lesonderwerpen met een deelcomponent audiovisuele media dienen ter beschikking te zijn:
 - Het voor het project of lesonderwerp nodige discipline-eigen materiaal (zoals technologische hulpmiddelen: hardware, software, applicaties en nodige randapparatuur)
 - Mobiele apparaten voor het ontwikkelen, bewerken, monteren en presenteren van beeld en klank
- Voor projecten/lesonderwerpen uit het domein dans of projecten/lesonderwerpen met een deelcomponent dans dienen ter beschikking te zijn:

³⁶ De school is niet verplicht alle domeinen aan te bieden. Afhankelijk van het keuzeaanbod van de school dient deze aan de minimale materiële vereisten voor dit specifiek domein/deze specifieke domeinen te voldoen.

- Het voor het project of lesonderwerp nodige discipline-eigen materiaal (zoals gepaste/geschikte muziek, decorstukken, rekwisieten, kostuums,...)
- Klankinstallatie of instrument
- Aangepaste vloer (niet rechtstreeks op beton)
- Kleedruimtes met douche
- Voor projecten/lesonderwerpen uit het domein muziek of projecten/lesonderwerpen met een deelcomponent muziek dienen in functie van de behandelde leerplandoelstellingen ter beschikking te zijn:
 - Het voor het project of lesonderwerp nodige discipline-eigen materiaal (zoals aangepast instrumentarium of klankbronnen voor de leerlingen, partituren in de meest ruime betekenis van het woord, ...)
 - Klankinstallatie
 - Minstens één begeleidingsinstrument van goede kwaliteit (zoals piano, keyboard, gitaar, ...)
- Voor projecten/lesonderwerpen uit het domein woordkunst-drama of projecten/lesonderwerpen met een deelcomponent woordkunst-drama dienen ter beschikking te zijn:
 - Het voor het project of lesonderwerp nodige discipline-eigen materiaal (zoals decorstukken, rekwisieten, kostuums, grime, belichting, ...)
 - Teksten en inspiratieobjecten
 - Klankinstallatie
 - Een voor woordkunst en drama bruikbare vloer met bekleding (deze kan al dan niet bestaan uit verplaatsbare matten)

Vakkenkoppeling

Sleutelcompetentie 1: Lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

Basisvorming	Vakbenaming
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">• AV LO

Gezien de transversale benadering van sommige van deze leerplandoelen, kunnen deze gekoppeld worden aan (een) andere inhoudelijke sleutelcompetentie(s). Hier geldt dan de vakkenkoppeling van de sleutelcompetentie(s) waaraan de doelen gekoppeld worden.

Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands

Basisvorming	Vakbenamingen
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">• AV Nederlands• AV PAV

Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen

Basisvorming	Vakbenamingen
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">• AV Engels• AV Frans

Sleutelcompetentie 4: Digitale competenties en mediawijsheid

Basisvorming	Vakbenaming
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">• AV Informatica

Gezien de transversale benadering van sommige van deze leerplandoelen, kunnen deze gekoppeld worden aan (een) andere inhoudelijke sleutelcompetentie(s). Hier geldt dan de vakkenkoppeling van de sleutelcompetentie(s) waaraan de doelen gekoppeld worden.

Sleutelcompetentie 5: Sociaal-relatieve competenties

Gezien de transversale benadering van deze leerplandoelen, kunnen deze gegeven worden door een leraar die over de nodige competenties beschikt.

Sleutelcompetentie 6: Wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

Basisvorming	Vakbenamingen
<p>Arbeidsmarktgerichte finaliteit</p>	<p>In alle studierichtingen kunnen volgende vakkenkoppelingen en/of geïntegreerd in de vakken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● AV Biologie ● AV Chemie ● AV Fysica ● AV Natuurwetenschappen ● AV PAV ● AV Wiskunde
<p>Arbeidsmarktgerichte finaliteit</p>	<p>In het domein STEM kunnen bepaalde leerplandoelen van de basisvorming functioneel geïntegreerd worden in de volgende vakken van het specifiek gedeelte:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● TV/PV Autotechniek ● TV/PV Bouw ● TV/PV Carrosserie ● TV/PV Centrale verwarming ● TV/PV Elektriciteit ● TV/PV Elektromechanica ● TV/PV Elektronica ● TV/PV Grafische technieken ● TV/PV Hout ● TV/PV Koeltechniek ● TV/PV Lassen-constructie ● TV/PV Mechanica ● TV/PV Nautische technieken ● TV/PV Podiumtechniek ● TV/PV Rijn- en binnenvaart ● TV/PV Sanitair ● TV/PV Scheepvaart ● TV/PV Scheepswerktuigkunde ● TV Zeemanschap
<p>Arbeidsmarktgerichte finaliteit</p>	<p>In het domein Land- en tuinbouw kunnen bepaalde leerplandoelen van de basisvorming functioneel geïntegreerd worden in de volgende vakken van het specifiek gedeelte:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● TV/PV Landbouw ● TV/PV Tuinbouw

Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties

Basisvorming	Vakbenamingen
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">● AV Geschiedenis● AV Maatschappelijke vorming● AV Cultuurwetenschappen● AV Filosofie● AV Gedragwetenschappen● AV PAV● AV Psychologie● AV Sociologie● AV Nederlands

Sleutelcompetentie 8: Historisch bewustzijn

Basisvorming	Vakbenaming
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">● AV Geschiedenis● AV Maatschappelijke vorming● AV PAV

Sleutelcompetentie 9: Ruimtelijk bewustzijn

Basisvorming	Vakbenaming
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">● AV Aardrijkskunde● AV Maatschappelijke vorming● AV PAV

Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties

Basisvorming	Vakbenamingen
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">● AV Economie● AV Maatschappelijke vorming● AV PAV● AV Socio-economische initiatie● TV Recht● TV Toegepaste economie

Sleutelcompetentie 13: Leercompetenties met inbegrip van innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken

Gezien de transversale benadering van deze leerplandoelen, worden deze gekoppeld aan minstens 1 maar bij voorkeur meerdere inhoudelijke sleutelcompetenties. Hier geldt dan de vakkenkoppeling van de sleutelcompetentie(s) waaraan de doelen gekoppeld worden.

Sleutelcompetentie 15: Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

Gezien de transversale benadering van deze leerplandoelen, worden deze gekoppeld aan minstens 1 maar bij voorkeur meerdere inhoudelijke sleutelcompetenties. Hier geldt dan de vakkenkoppeling van de sleutelcompetentie(s) waaraan de doelen gekoppeld worden.

Sleutelcompetentie 16: Cultureel bewustzijn en culturele expressie

Basisvorming	Vakbenamingen
Arbeidsmarktgerichte finaliteit	<ul style="list-style-type: none">• AV Artistieke opvoeding• AV Muzikale opvoeding• AV Plastische opvoeding
Gezien de transversale benadering van sommige van deze leerplandoelen, kunnen deze gekoppeld worden aan (een) andere inhoudelijke sleutelcompetentie(s). Hier geldt dan de vakkenkoppeling van de sleutelcompetentie(s) waaraan de doelen gekoppeld worden.	

Bijlage: handelingswerkwoorden

Voor de handelingswerkwoorden uit de leerplandoelen die wat meer duiding nodig hebben, volgt hierbij onderstaande tabel met synoniemen of toelichting.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
Interpreteren		Betekenis geven aan
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren	Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...	
Onderscheiden		Het onderscheid aangeven tussen

Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	